

לחולל מרחבים משותפים

יום עיון לזכרה של הכוריאוגרפית אנה הלפרין (1920-2021)

פנינית פיינגולד <<<

The Kibbutzim College, Touching Hands Dance, photo: Alexander Katan Schmid

ממינר הקיבוצים, ריקוד ידיים נוגעות בהנחיית אילנית תדמור, צילום: אלכסנדר קטן שמיד

שני: האם אתם מוכנים להמשיך השרשרת, לנרסה כוריאוגרפית חדשה שמישהו ייצור *לדירת שני חדרים*? מה עם הבא בתור?

אורן: מעניין לאיזו דירת שני חדרים הבא בתור יגיב? אלינו או לניר וליאת? או גם וגם?

ניב: אם הייתי עושה מבחוחי הייתי מתייחס גם וגם.

שני: האם מעניין אתכם לצפות במהלך כזה?

ניב: אותי אישית לא, אני בתוך זה. אולי אם יהיה בן אדם עם מספיק תשוקה כלפי זה. אבל אין לי עניין לקדם מהלך כזה.

אורן: מעניין ממי צריך לבקש עכשיו רשות, מאיתנו או מניר וליאת?

שני: אולי מישהו יחליט לייצר *דירת שני חדרים* לעשרה משתתפים. אולי יפקיעו את האלמנט הזוגי, הכל אפשרי, לא?

אורן: זה מאד תלוי מי מבקש. צריך עיניים רגישות שתתייחסנה ליצירה, צריך להוכיח שמגיע לך. אפשר יהיה לחשוב על זה כשההופעה שלנו תרד, כרגע היא עדיין רצה.

שני: בשיחה מקדימה בינינו סיפרתם שהמטרה שלכם הייתה להיכנס לנעליים של מישהו אחר, האם הצלחתם?

אורן: אני אדייק את מה שאמרנו. המטרה לא הייתה להיכנס לנעליים של ניר וליאת, אלא להיכנס לבגדים שלהם כדי להיות אנחנו. זה משהו אחר. גם כשאני בוחר בהמלט כדמות, אני רוצה להיות אני בתוך הפרטיטורה של המלט.

ניב: אני מרגיש שהצלחנו ושהבחירה בניר וליאת ובעיסוק הזוגי, שמציב שאלות יומיומיות בתוך מערכת יחסים, כמו השאלה מי מוריד את הזבל, שהרגישה לנו בהתחלה קצת קיטשית, אפשרה לנו לעשות זום אאוט ולהסתכל על עצמנו. אני חושב שמצאנו את עצמנו שם.

אורן: אני חושב שבדואט הזה אנחנו לגמרי אנחנו, אבל זאת שאלה מה זה אומר להיות "אנחנו". יש סצנות שהדימוי שלהן הוא לא כמו שאנחנו מתנהגים. הרבה פעמים אומרים לנו בסוף ההופעה "זה כל כך אתם! אתם כל כך אמיתיים!", אבל זאת אמת פרפורמטיבית, אין מצב אצלנו בזוגיות שמישהו סובל והשני מתעלם ממנו, זה לא קורה.

(ניב מניב במבט מופתע לקהל. אורן צוחק)

הערות שוליים

¹כמה שנים לאחר מכן, ב־2015, מפעל הפיס יזם את פרויקט "בעקבות" שהזמין יוצרים להניב ליצירות קאנוניות במחול הישראלי ונבחרו היוצרים ברק מרשל, נועה שדור ורוחן יצחקי.

שני תמרי מתן היא רקדנית, יוצרת ומורה למחול. בוגרת בית הספר לתיאטרון חזותי (2011), בעלת תואר B.Dance (2013) ו־M.Dance (2018) מהאקדמיה למוסיקה ולמחול בירושלים. רקדה בין השאר עם היוצרים ברק מרשל, דפי אלטבב, אפרת הבין ואסנת קלנר. כיום היא מרצה בתכנית לתואר השני באקדמיה, משלימת מחקר באוניברסיטה העברית וחברה במדור למחול של משרד התרבות והספורט.

שינויים היה שם כל הזמן. ידענו שאנחנו נכנסים לתהליך ממושך של למעלה משנה שיקרו בו הרבה שינויים.

שני: האם ניר וליאת רצו לצפות בתהליך? לקחת בו חלק באיזשהו אופן? אתם רציתם לשתף אותם?

אורן: ממש לא. רצינו שזה לא יהיה איך שהם רואים את הדואט הזה. כלומר, הם יוצרים בזכות עצמם ויש להם את הדרך שלהם ליצר הופעות, אבל יש להם את הדואט שלהם ולנו את הדואט שלנו. פעם באתי לניר לביקור במצפה רמון ושאלתי אותו "תניד, כשאתה עושה את הקטע של החייל אתה עושה 1,2,3?" (מדגים את הפראזה התנועתית), והוא ענה לי "אין לי מושג מה אתה עושה". הוא לא זכר כלום.

שני: אני אשמח שתשתפו אותנו בשפה הסודית שלכם בסטודיו, זאת שמעבר ליצירה ולטקסט שבהשראתו אתם יוצרים. אקרא רשימה מתוך מחברת עבודה שלכם בסטודיו, ואני בטוחה שיש פה רבים בקהל שיזדהו עם הקודים האבסטרקטים האלו (מתוך *הריקוד השלישי*): שיבולים: חיבוק, מלצר, שיבולים ימין, שיבולים שמאל, טוויסט בסוף, חיבוק פרונטלי, מלצר, שולחן, רצפה, כתף, פטריה, שחייה, אלביס, ועוד.

אורן: (בחיוך) מה לא ברור?

שני: גם אתם, כמו ניר וליאת, זוג בחיים ועל הבמה, יוצרים ומופיעים. הרשימה הזאת חושפת רעיונות ורגעים בזמן, מייצרת פרטיטורה וסדר בריבוי התפקידים שלכם. רוצים להגיד על זה משהו?

ניב: אפרופו טקסט, למעט באימפרוביזציה, כל יצירה דורשת איזשהו טקסט גם אם הוא פרום. בשביל תקשורת טובה וזורמת על קטעים בעבודה צריך לעשות תרגום מילולי לקטע תנועתי. בשביל התקשורת בינינו והיכולת להצליח בתרגום המילולי הזה מוצאים כל מיני פתרונות. בנוסף, אני ציירתי פרטיטורות מכל מיני סוגים עם קו זמן, לפי קטעים, לפי מוסיקה וכו'. פיתחתי איזו שיטה כדי להבין איך העבודה נראית לפי האלמנטים של הדרמטורגיה. אני חושב שזה עוזר לי לנהל דיאלוג ולתבנת את זה. בסופו של דבר האינטואיציה מהותית יותר מהמקום של הטקסט. למשל עכשיו כשאנחנו חוזרים *לדירת שני חדרים* אחרי יותר מ־400 הופעות אנחנו צריכים לעבוד כנגד האוטומטיות של הנוף.

אורן: ברנע שהיינו בכל כך הרבה כובעים בתוך הדבר הזה אמרנו "יאללה בוא נהיה בדיאלוג עם זה". נשאלה שאלה לגבי המקום שבו אנחנו נמצאים: אנחנו גם היוצרים, גם המופיעים, גם המפיקים שמתאמים את שעות הסטודיו ואת הפנישות עם הרקדנים. אנחנו עובדים קבוע עם וידאו בסטודיו כי לפעמים אנחנו מרגישים נורא טוב אבל לא נראים מי יודע מה, או שתפיסת החלל לא ברורה לנו וקשה לראות את זה מבפנים. זה לוקח המון זמן ולכן התהליכים שלנו ממושכים.

ניב: הדימוי הוויזואלי מקבל זהות על ידי זה שאנחנו מגדירים אותו במילה או נותנים לו שם. לכן אנחנו נעזרים גם בטקסט שלנו בתוך החזרות ולפעמים גם בהופעה. אנחנו מתייחסים לזה כאל הערות שוליים (Foot Notes). זה מכניזם שמתפתח עם השנים.

שני: האם אתם ניתנים להחלפה ביצירה הזאת?

אורן: וואו. קודם כל האנו שלי אומר "לא", אבל בטוח שכן. בכל זאת, לא מספיק להשיג רקדן טוב או רקדנית טובה או שני רקדנים טובים, או רקדנים טובים ואפילו משובחים. אני חושב שיש משהו בדואט הזה שהוא כל כך מחייב זוגיות יחסים, לנו יש את שלנו ולניר וליאת את שלהם, כל אחד יוצר לפי המודל שטבוע בו. אנחנו שוחים בתוך עצמנו, לכן קשה לי לדמיין את *דירת שני חדרים* עם רקדנים שלא מצויים בזוגיות.

The Kibbutzim College, Touching Hands Dance, photo: Alexander Katan Schmid

סמינר הקיבוצים, ריקוד ידיים נוגעות בהנחיית אילנית תדמור, צילום: אלכסנדר קטן שמיד

אשכנזי עברה ב־2006 לליון שבצרפת והקימה שם קבוצת נוער של מהגרים בשם "לרקוד ללא גבולות". היא תמכה בעשייה המשותפת של תדמור ומורקוס ועזרה להן לגייס תמיכה לפרויקט "נשרים - جسور".

מורקוס: פנינו להרבה אנשים, הרבה נוער, ולא ידענו מי יסכים. ערבים היה לי יותר קל לגייס, אבל הייתי צריכה להיכנס גם ליישובים וקיבוצים וזה לא היה קל.

תדמור: היו שם אתגרים מאוד גדולים. היה צריך למצוא את אלו שגם רוקדים, גם יסכימו להתחבר לקבוצה כזו וגם יהיו פנויים באותו זמן. בסוף הצלחנו ליצור קבוצה של נערים ונערות מהצפון. בעצם מה שקרה הוא שארגנו בלי שום תמיכה מסע של 24 אנשים.

דרך הקבוצה שנוצרה הן גילו עקרונות עבודה נוספים אשר תורמים לפעולתן. החוק לתחילת העבודה הוא "לא מדברים, קודם כל זזים". צורת עבודה זו מוכרת ממדיטציות: תרגול השתיקה תורם לתהליכי הנוף והנפש. דבר זה בא לידי ביטוי גם אצל אנה הלפרין, ייצור coexistence מתוך ריפוי. עבודה עם הנוף מייצרת התמודדות אישית וקולקטיבית לצד ערות לתהליכים שונים שקיימים ונוצרים.

תדמור: למעשה יצרנו קבוצה שחבריה לא הכירו אחד את השנייה. העקרון שראינו בתוך העבודה שלנו היה שאנחנו לא מדברים, אנחנו קודם כל זזים, לא היה שום מעגל שיח או שיתוף. למרות שלפני הפרויקט עבדתי בהרבה מאוד דברים חברתיים-קהילתיים, הייתי מעורבת בצד של המפה שמאוד ער וחי בתוך הקהילה הזאת, ועדיין בתוך המפגשים הבנתי עד כמה אני בתחילת הדרך, כמה אני לא יודעת וכמה אני לא ערה מתוך המקום שלי, למרות שהוא מנסה להיות מאוד מאוד ער.

מורקוס: זאת הייתה החלטה של שתינו להמשיך לעבוד יחד ולפתח את המפגש שנבנה, בלי לחכות לתמיכה. כשפגשנו כבר הנעתי למצב שאין לי חשק לעבוד עבוד פרויקט של "יאללה חפלה", יהודים וערבים רוקדים ביחד. אני רוצה עד הסוף, לא בקטע של להתייפייף ולהראות לעולם שבישראל חיים פלסטינים ויהודים ביחד בשלום, כי זה לא נכון, אנחנו לא חיים בשלום. יש נשרים ומה שעשתה אנה במפגש הזה בין שחורים ולבנים מאוד מדבר לפרויקט שלנו.

תדמור: ברגע של משבר, כשיש סערה גדולה, כשהאלימות פורצת, אנחנו מאוד מתקרבות, אנחנו מתקשרות ברמה היומיומית, דווקא לא לוקחות רגע פסק זמן, זה הרגע להישאר ביחד.

מורקוס: הרוב ניגד "מה אתן עושות ביחד?", מדברות על אמנות, על מחול, על שלום ועל להיות ביחד. אז אני חייבת להודות גם בקשיים שאני עוברת. אבל לא ויתרנו וזה מה שהיא אומרת, שדווקא איפה שיש גל קשה אנחנו נפגשות, כי זאת האמת, לא בורחות ואז חוזרות עוד פעם למפגש.

תדמור: את האומץ אני שואבת מהיכולת שלה לבוא ולהגיד "כן אנחנו ממשיות הלאה". כי הנקודות פרישה הן באות די בקלות.

הן המשיכו לבד, וכל פעם חיפשו הזדמנות ליצור דבר משמעותי.

תדמור: ואז הגיעה שרון אשכנזי שבעצם הייתה חולייה מחברת, חברה משותפת שאמרה "יתקומו קבוצת נוער ערבי־יהודי".

המהלך השלישי עסק במחול כריפוי. בתחילת שנות ה־70, בעקבות התמודדות עם מחלת הסרטן, הלפרין חקרה את פוטנציאל הריפוי של המחול והחלה לעסוק בהזדקנות ובחולי. היא קראה תגר על הרעיון שיש גוף מסוים למחול, ורצתה להציג גוף שמספר סיפור, ולעסוק באדם עצמו ולא רק בגוף ככלי מבצע. היא הוציאה תסכול ויוגן דרך הנוף, דרך התנועה היא פרצה מהכאב החוצה. בנימה אישית, יש לי עניין רב בכל הנוגע במחקר תנועה ככלי תרפויטי, ואיך הפרקטיקה הריקודית מתכתבת עם אדם פרטי, וכיצד זה נוגע אליו. לדעתי, זו הנקודה שמקשרת את עולם הריקוד לקהל הרחב באשר הוא.

המהלך הרביעי מתבטא במעורבות חברתית־פוליטית. הלפרין בחרה להתמודד עם נזענות, אלימות וצדק חברתי, קידמה עשייה חברתית, ויצרה ריקוד עם הקהילה ולא עבור הקהילה. היא הראתה כיצד אנחנו כחברה יכולים לעבוד במשותף, ליצור סיפורים חדשים ביחד ולהפוך את זה לחנינה. בשביל זה צריך להבין את ההבדלים בין בני האדם, ליצור מרחב פתוח ולהיות פעילים. למשל, היא חיברה קהילות של שחורים ולבנים, דבר שלא היה מובן מאליו בשנים שבהן פעלה. אנה הלפרין החזירה את המחול לתפקיד ההיסטורי שלו כמקום שבו הקהילה מתאספת. היא שאפה לבנות מרחב לימודי שמציב את ההוויה האנושית האוניברסלית, העל־זמנית, תוך שילוב המציאות האקטואלית. היא רצתה להגשים קהילה שבתוכה אנחנו ערבים זה לזו ברגש, בתודעה ובגוף.

בחלקו השני של הכנס נערכה שיחה בין הכוריאוגרפיות ראבעה מורקוס ואילנית תדמור על תהליך היצירה שלהן, ובה הן חשפו את ההסכמה שנישרה על הפערים בינן. נקודת המפגש הראשונה שלהן הייתה בפרויקט "מדברים אמנות", שהזמין אמנים יהודים ופלסטינים להעביר סדנאות.

מורקוס: הנרטיב הפלסטיני מאוד חזק, אצלי וכשנפגשתי עם אילנית (2009) היא שמחה לפגוש אותי וחשבה שינעשה ישר שלום" (צוחקת). אני אישית הרגשתי שאני יכולה להתחבר אליה, החיבור היה כל כך חשוב כי היא באה עם האמת שלה והאמת מאוד חשובה לי. ההחלטה הייתה של אמון, וזה לא פשוט.

תדמור: זה היה רגע מאוד משמעותי. הייתי צריכה לפרק הרבה דברים שנדלתי עליהם והחזקתי בהם. אחרי שאמרתי בסדר והסכמתי שאין שלום, היא אמרה שאין שלום אבל אנחנו נעשה בינינו שלום קטן והוא ילך ויגדל. זו הייתה השותפות הראשונה שלנו והייתה הסכמה מלאה שאין שלום אבל יש אמון מלא. לא לראות איך בונים אמון אלא להניח אותו כעמדת מוצא.

מאז תדמור ומורקוס עבדו יחד למרות הקשיים. הן הפסיקו לקבל תמיכה, הן שינו קונספטים, המצב הפוליטי בארץ לא מקל על המפגשים שלהן, אך הן עובדות יחד כבר 12 שנה. בשיחה הן גילו את הסוד לתקשורת ולשיתוף הפעולה יוצא הדופן ביניהן. עקרון נוסף שמוביל אותן בעבודתן המשותפת: "ברגע של משבר אנחנו מתקרבות".

תדמור: התמיכות הרבות שהיו לאורך השנים הלכו ונסגרו, ולאט לאט איזו דלת, לא נטרקה, אלא פשוט נסגרה בשקט. אני זוכרת את הרגע שאמרתי, כן, אנחנו ממש לבד בתוך זה.

בבית הספר למחול של סמינר הקיבוצים ברחוב אחד העם התקיים ב־2.6.2022 יום עיון לזכרה של אנה הלפרין, לקראת המופע השיתופי *ידיים נוגעות* של אילנית תדמור וראבעה מורקוס. האירוע התקיים בשיתוף פעולה בין בית הספר למחול של סמינר הקיבוצים, פסטיבל *נפגשות* בכפר שלם ומנהל קהילה, תרבות וספורט של עיריית תל אביב–יפו. ההחלטה להקדיש את יום העיון לאנה הלפרין נובעת מרצונו של בית הספר למחול להדק את החיבור בין מחול כפעולה אמנותית וכפעולה חברתית.

ד"ר עינב קטן־שמיד, ראשת ביה"ס למחול בסמינר הקיבוצים, פתחה את הערב בכמה מילים על אנה הלפרין והמוטיבציה לאירוע. אנה הלפרין נולדה ב־13.7.1920 באילינוי, ונפטרה ב־24.5.21, בגיל 100. היא הייתה מחלוצות המחול הפוסט־מודרני, הוציאה את המחול למרחב הציבורי, חיברה בין קהילות שונות וחשבה על הכוח המרפא של המחול. בשנת 2010 הגיעה לסיור בישראל וביקשה לפגוש אמניות מחול הפועלות למען חיבור בין קהילות במדינה, וכך נוצר הקשר שלה עם אילנית תדמור וראבעה מורקוס. הן העבירו את המורשת של הלפרין, בדרך ובשפה שלהן. פרופי אבנר פיינגלרנט, דיקן הפקולטה לאמנויות של מכללת סמינר הקיבוצים, חיבר בין החזון של אנה הלפרין ובין השינוי הגיאוגרפי של הפקולטה לאמנויות כסימן למרחב משותף, בו הסטודנטים נמצאים בלב העיר "ללא מחיצות", ובכך נוצר חיבור חברתי־תרבותי־אמנותי ונרקם קשר בין הקהילה לאקדמיה מתוך שאיפה לחזור למרחב הציבורי ולחדש בו את הפעולה האמנותית.

יום העיון כלל שלושה חלקים: הרצאה של חוקרת המחול ד"ר עידית סוסליק, שיחה בין הכוריאוגרפיות ראבעה מורוקוס ואילנית תדמור, וסדנה מעשית בהשתתפות הקהל. סוסליק העבירה את ההרצאה "על תבונה (נופנית) ורגישות (חברתית): הארטיביום הכוריאוגרפי של אנה הלפרין", והציגה את האמנות של הלפרין כאמנות אקטיביסטית. במילות הפתיחה ציטטה את הסופר ריצ'רד שכנר, שכינה את הלפרין "One of the most important and original thinkers in performance". הלפרין עסקה באמנות וטיפול, יצירה ופדגוגיה, גוף ומרחב, מתוך חיפוש אחרי סיכון, ספונטניות, חשיפה ואינטנסיביות. סוסליק התייחסה לארבעה מהלכים המייצגים את הארטיביום של הלפרין.

המהלך הראשון הוא הכשרת אנשים ל"תבונת גוף", כלומר, להוויה גופנית המתבססת על תקשורת, הכלה והקשבה. היא רצתה להתייחס לחקירה הגופנית כמשאב לחקירה "from improvisation to exploration". בניגוד למחול הבמה, היא שאפה להתייחס למחול כהתנסות, ולחבר את החיים לאמנות, ומכך טבעה את המושג "רקדן הוליסטי" ויצרה תיאטרון הוליסטי. ביצירותיה נעה הלפרין בין הספונטני למובנה, והשתמשה בתנועות יומיומיות תוך מתן הוראות מדויקות, מהסוג שמשאיר מקום לתוצרים שונים להיווצר בכל ביצוע.

המהלך השני שאותו הציגה סוסליק הוא הוצאת המחול אל המרחב הציבורי ושיתוף הקהילה בריטואל הריקודי. המחול הופך לריטואל אנטי־מוסדי שאותו היא כינתה "טקס אמון" בין המופיעים לבין עצמם וכינם לבין הקהל. הלפרין גרמה לאנשים "לא־רקדנים" לקחת חלק בתכלילים (scores) שיצרה והפכה בכך את הידע לנגיש. כך למשל ביצירה *Dance City*, שמורכבת מפרקים ופעולות המותאמים למרחב ההתרחשות.

המפגש של הנערים והנערות בקבוצה לא היה בנוי רק ממנון הקשור לדת, מגדר ומיקום, אלא גם ממנון סגנונות הריקוד; חלק מהרקדנים הגיעו מתרבות הרחוב ולחלקם היה רקע במחול. מורקוס ותדמור מצאו שהאילתור עזר להם לייצר שפה משותפת. סוג עבודה זה פתח לנוער דלת לרקוד ולהתאים לדיסציפלינות תנועה שונות, קידם את הרקדנים וגרם לחיבור תנועתי ורצון עז להמשיך לרקוד. המגע היה משמעותי, דרך המגע הם למדו לסמוך אחד על השני, לתרגל מחדש תנועה, לנלות וללמוד מחדש דברים בסיסיים כמו העברת משקל.

כאשר תדמור ומורקוס הציגו לקהל ביום העיון תמונות של הקבוצה, ניתן היה לראות את החיבור ההרמוני שנוצר דרך התהליך. נוצר שיתוף פעולה בין הקבוצה של שרון אשכנזי בצרפת לבין הקבוצה של מורקוס ותדמור, והן יצאו למסע שבמהלכו נפגשו הקבוצות בצרפת ובארץ.

תדמור: *נסענו אליהם לליון ואז אירחנו אותם בארץ. כשהם הגיעו אלינו עשינו מסע עם חבריה בשני אוטובוסים. הקמנו מערך מתנדבים, בתים מארחים, אוכל, עבודה בסטודיו, הופעות, וכל זה לנמרי בעצמנו.*

ברגע מסוים, הקבוצה החליטה שהגיע הזמן לדבר: "זה הגיע מהם, זה הגיע בכנות מאוד מאוד חזקה ועוצמתית שהם הביאו למקום".

בכל שלב משהו נפתח. הן נזכרו ברגע בו ביקשו מכל אחד לרוץ למצלמה, להניד את שמו ומאיפה הוא הגיע, ונוצרו על פני השטח שתי קבוצות: ישראל ופלסטין.

תדמור: *הנוער ערבי רץ, אומר את שמו, ואומר אני פלסטיני, ופתאום היה איזה שהוא שיח של רגע, אז אתם לא מישראל? אתם מפלסטין? שרון ספרה לנו שהחברה הערבים דיברו על מה הם יכריזו, מאיזה מקום הם. הקונפליקט הוא לא כל דבר בנפרד, הכול עובר במן זרימה אחת. וככה אפילו בלי לדבר על זה המודל האישי־מחולי־תנועתי עבר אליהם, שהשיח עובר ממקום אישי אל תוך התנועה אל משהו פוליטי וחזרה.*

מורקוס: *מאוד חשוב לי להדגיש שהשיח ממשיך עד היום עם החברה. מספיק שהקבוצה של 24 נערות ונערים נפגשו כשהיו יותר צעירים ועכשיו הם בוגרים והם עדיין בקשר ופועלים ביחד, זאת בשבילי הצלחה. כי כל אחד מהם יש לו את הגשרים שלו ומעניין איך הם מעבירים את זה. חלק מהם החליט לבנות גשרים של נוער צעיר יותר בחטיבה ותיכון. הם לקחו את ה"מודל" שלנו ובנו ממש קבוצה של גשרים קטנים והזמינו אותנו. עכשיו אני מבינה שאנחנו לא רוצות לעשות את זה, אלא רוצות שהם ימשיכו והם יבנו ואנחנו נקדם את העניין בלתמוך בהם.*

מורוקס: *הם באים לכל האירועים שאליהם אנחנו מזמינות אותם. כמו ב"דיים נוגעות" שעשינו בכפר יאסיף, שם הפעלנו 300 איש ב־2016 אחרי המפגש עם אנה הלפרין.*

תדמור: *אנה הזמינה אותנו להגיע אליה לסדנה. היא חיפשה מי היוצרים שעובדים בשיתוף פעולה ואז באיזשהו אופן הגיעו לראבעה ואז אליי. מה שעזר לנו במיוחד היה לשבת איתה ולדבר איתה. היה רגע אחד שבו סיפרתי לה כמה זה קשה לעבוד וקצת התלוננתי שנורא מורכב פה, ואז היא עצרה אותי לרגע ואמרה לי "יקירתי, את חושבת שזה קל בארה"ב?".*

מורקוס: *היא אמרה לנו תמשיכו, אל תעצרו, רק זה הפתרון. אם תפסיקו אז לא עשיתן כלום.*

סמינר הקיבוצים, ידיים נוגעות, צילום: אלכסנדר קטן שמיד

The Kibbutzim College, Touching Hands, photo: Alexander Katan Schmid

תדמור: אחד הדברים שאמרנו הוא להאמין שזה באמת יכול לקרות, להאמין מכל הלב גם כשהו לא באמת אפשרי. לא להתייפייף, אנחנו נמצאות בכנות, אנחנו לא מעגלות את הפינות הקשות בשיח. עם הידיעה שאין שלום, אין מקום לייאוש, כל פעם אנחנו מרימות אחת את השנייה הלאה. השפה המשותפת משרה איזשהו שקט, אנחנו רואות שהמעגל שעבד אתנו, משהו בו נהיה שקט, לא באופן כללי אבל משהו בקשר לקונפליקט הזה. יש איזה מרכז שאת מתחברת אליו באופן אישי וזה אחרת. התהליך הוא איטי.

מורקוס: *בזמן שהיא ואני מעבירות סדנה אנחנו בהקשבה, היא צריכה להרגיש מתי הזמן שלה להתערב ולהפך. לפעמים אני לא מדברת, אני סומכת. יש דברים שאני יודעת שהיא צריכה להוביל לזמן יותר ארוך. הקהל שבא לסדנה מצפה שתהיה מילה ממני ומילה ממנה וזה לא נכון. אנחנו עוסקות במחול, בתנועה, בתהליך, בתרגיל שצריך לעבור או במהלך מסוים של רגש, של התקדמות, של התפתחות של הגוף והנפש. בתהליך עצמו שתינו מקשיבות ולומדות אחת מהשנייה, כל הזמן יש למידה. התכליל (score) שמעבירות תדמור ומורקוס ב"ידיים נוגעות" הוא וריאציה לתכליל של אנה הלפרין.*

תדמור: *אנחנו שאלנו אותה האם מותר ואז היא אמרה "ברור שכן" כאילו היא אומרת למה אתן שואלות בכלל.*

הן נחשפו לתכנית הפעולה של אנה כשהשתתפו בסדנה שלה במדבר במשך חמישה ימים. בתיעוד מהסדנה ניתן לראות אנשים נעים לצלילי מוזיקה חיה, תוך חיבור במגע ידיים בספירלה אינסופית, בזרימה ובכיף. תחושה של חגיגה גדולה, התכליל פשוט והחוק היחיד היה "you don't grab": הידיים תמיד פתוחות. הן שיתפו בחווית הסדנה שהן העבירו בכפר יאסיף:

תדמור: *הגיעו כמאה רקדנים ורקדניות קונטקט שבאו לתמוך. עשינו את זה בחצר ענקית במרכז הכפר. התחלנו באירוע של שעה, יחד עם מוזיקאים, ואחותה, אמל מורקוס, שהיא שם דבר בעולם המוזיקה, התנדבה לשיר ולהיות איתנו. הגיעו עוד ועוד אנשים, ומשעה אחת זה הפך להיות שלוש שעות של תנועה.*

מורקוס: *בלי לדבר, בלי להניד מה לעשות, רק בהתחלה הסברנו ואז כל מי שבא פשוט הצטרף. בגלל שאני מהכפר אז אני יודעת שיש אנשים שבחיים שלהם לא חוו דבר כזה. עד היום זה מהדהד ורוצים שנחזור לעשות את זה.*

האלמנטים של אנה הלפרין מהדהדים לאורך כל הדיאלוג. ניתן לראות כיצד ההקשבה, האמת ויצירת שפה משותפת הם כלי לימוד שיכולים לחבר קהילות, ליצור עבודה במרחבים שונים, ולהעביר את התהליכים האלו הלאה. הן הציגו את החיבור שלהן בין קהילה ואמנות, הקשר ההדוק בין גוף, תודעה ורגש, והעבירו את המודל שלהן לעבודה משותפת ארוכת שנים, בתוך כל התהפוכות האקטואליות.

תדמור: *כל פעם עולה השאלה מה בעצם נכון להביא עכשיו לתוך מרחב משותף, ואיך להעביר את הנושא של קהילה ואמנות. מתי בכלל נכון לצאת לציבור הרחב? האם לעבור בסדנאות בכל הארץ? האם דווקא ליצור יצירת מחול? איך אנחנו בעצם מפרות את המשאבים שלנו? המסקנה שלנו מלנסות כך וכך הייתה שאנחנו מאוד מצטמצמות ועוברות רק לנוער. זה לא שחשבנו על זה מראש, המציאות הביאה את זה, אבל התוצאה הייתה שמשהו נגע בהם, ככה שכל אחד מהם מהדהד הרבה*

מאוד שינוי בחיים האישיים והמקצועיים גם החוצה. כרגע אנחנו שוב שואלות: אז לאן עכשיו? שוב אנחנו יוצאות למרחב הציבורי, כי המציאות מאוד דינמית ומשתנה.

מורקוס: *יש לנו הרבה שאלות של מה עושים. אז הדבר הראשון הוא שאנחנו כאן, כנראה היינו צריכות להיות כאן איתכם היום בשביל לדעת מה הצעד הבא.*

החלק השלישי והאחרון בכנס היה התנסות עם התכליל של "ידיים נוגעות". הסתדרנו במעגל ותדמור שאלה "לאן המבט? מה המקצב? בנשימה או ברגליים, לאן אני מפנה את עצמי? לאיזו חזית? מה קורה פה בינינו? לא רק עם עצמי, מה המרחב מבקש?". בתכליל ניתן לשנות קצב, כיווני תנועה ומבט. בדרך כלל יש מוזיקאי במרכז המרחב, אך בהתנסות שלנו התנגנה מוזיקה מוקלטת, *Desert Song* של ישי אפטרמן ואיתמר ארז. ההנחיות לחימום הגוף היו להתמקד בתחושות (לישת האיברים, תיפוף, שקשוק) ונשימות. בסוף החימום, אספנו עם הידיים את הנשימה, נשפנו יחד, ושקענו מטה עם רול דאון (roll down) לרצפה. עשינו זאת כמה פעמים, תוך ניסיון להסתכרן עם הפרטנרים שלנו משמאל ומימין, ומתוך הקשבה וראייה מרחבית.

התכליל מתחיל עם יד על הלב, תוך תשומת לב לנשימה, כל אחד עם עצמו, רגע של התכווננות: "למה מקדישים עכשיו את ההליכה". הידיים יורדות לאט. מקשיבים. כשהרגשנו את הקצב, התחלנו עם כיפוף קל בברכיים (bounces). לאחר מכן, פרשנו ידיים לצדדים ללא מתח כאשר כף יד ימין כלפי מעלה (נותנת) וכף יד שמאל כלפי מטה (מקבלת), וכך התחלנו להתקדם בתנועה מעגלית, ואחרי כמה זמן החלה התנועה להתפרק באופן טבעי. נוצרו ניתוקים וחיבורים, הידיים נשארו פתוחות ומזמינות. אפשר היה לצאת רגע מהמעגל, לחזור כשמתאים, והכי חשוב: לקבל.

חזרנו למעגל וקיבלנו הנחייה שמומינה לאפשר לכל יד ליצור דואט בעיניים עצומות עם הפרטנרים שלצידנו. כך נוצרו דואטים קצרים של ידיים. בהמשך, הדואטים החלו באיטיות להתנתק, חזרנו לעמידה עם נשימות. פתחנו עיניים והסתכלנו על המעגל. משך ההתנסות היה כעשר דקות. התיישבנו במעגל כדי לשתף בחוויה. הכוריאוגרפיה שנוצרת במרחב נותנת עומק לתנועות הפשוטות. יחד עם הפשטות היה הרבה מאמץ תנועתי ומחשבת. כשאת נמצאת בתוך המהלך את מרגישה את הדינמיות, שינויי הקצב, הזרימה שלפעמים תלויה בך ולפעמים תלויה בשחרור ההובלה וקבלת הקיים. חיבור וניתוק כל כך פשוטים הופכים לעצם הנוכחות והיופי. נוצרו קונפליקטים קטנים של בחירה: מתי לצאת? מתי להתנתק? האם לתת לקבוצה להחזיר אותך? מתי לחזור בעצמך? מתי לזרום עם הזרם? מתי להשתחרר? ומתי פשוט להישאר? נוצר שיח תנועתי עם הרבה תמיכה, הקשבה, אמון והכרות אינטימית ראשונית. בסוף צריך היה להיות פאנל נוסף, אך התהליך היה כה עצמתי שהתקבלה החלטה שצריך לסיים ללא מילים ולהישאר עם החוויה.

פנינית פיינוג'לד היא רקדנית, מדריכה וכוריאוגרפית. את דרכה החלה ב־2004 בהיפ־הופ תחרותי וייצגה את ישראל באליפות העולם בלאס וגאס (HHI) ב־2013. בשנת 2017 נחשפה לעולם המחול וכיום היא סטודנטית לתואר ראשון בחינוך למחול בסמינר הקיבוצים.